

Științe socio-umane

PERSONALITATEA CADRULUI DIDACTIC – CONDIȚIE FUNDAMENTALĂ ÎN PROCESUL INSTRUCTIV-EDUCATIV UNIVERSITAR

THE TEACHER'S PERSONALITY – FUNDAMENTAL CONDITION IN THE UNIVERSITY INSTRUCTIVE-EDUCATIONAL PROCESS

TATIANA COMENDANT,

conferențiar universitar, doctor în sociologie,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

În sistemul contemporan de educație, unul dintre principalii indicatori care trasează reforma învățământului superior european este învățământul centrat pe student. La realizarea activităților instructiv-educative își aduc aportul trei factori cu rol determinant: studenții universității, cadrele didactice și instituția de învățământ superior.

În lucrare este pusă în valoare personalitatea cadrului didactic; este abordată problema calității studiilor în baza unui tip nou de organizare a educației universitare; sunt înaintate repere de atingere ale progresului în învățământ prezentate pe momentele ciclului PDCA; se accentuează latura formativ-informativă a agenților implicați în educație – cadru didactic și student și rolul îndeplinit de aceștia în mediul universitar.

Cuvinte-cheie: personalitate, cadru didactic (educator, pedagog, profesor), student (educabil), proces instructiv-educativ, învățământ centrat pe student, instituție de învățământ superior (universitate), cunoaștere, cunoștințe, competențe

In the contemporary system of education, one of the main indicators that traces the reform of European higher education is based on teaching centred on the student. For carrying out the instructive-educational activities there are three factors that have a determining role: the university students, the teaching staff and the higher education institution.

The article emphasizes the teacher's personality. The author considers the problem of the quality of studies based on a new type of organizing university education and proposes new ways of obtaining progress in education presented in the items of the PDCA cycle. Emphasis is laid on the formative-informative aspect of the agents involved in education - teacher-student and the role played by them in the university environment.

Keywords: personality, teacher (educator, pedagogue, professor), student (educable), instructive-educational process, instruction centred on the student, higher education institution (university) cognition, knowledge, competences

Ridicarea nivelului calitativ al procesului instructiv-educativ este condiționat de perfecționarea neconținută a pregătirii de specialitate și cultură generală a cadrelor didactice.

Astăzi, cunoașterea umană a atins un înalt grad de dezvoltare, volumul de cunoștințe nu mai poate fi însușit atât de ușor ca în trecut. De aceea, problema esențială în asigurarea eficienței învățării constă în a alege, a selecta cu pricepere ceea ce este necesar, adică acele cunoștințe din știință, tehnică, artă etc., care deschid calea spre un câmp de cultură. Dascălul de astăzi nu mai poate avea pretenția că este deținătorul întregului adevăr. Dar, cu cunoștințele pe care le stăpânește, el este în stare să orienteze energia tânărului către realizarea obiectivelor fixate, către cucerirea adevărului științific. Rolul care îi revine impune o exigență continuă, o grijă permanentă pentru profilul său intelectual, situația sa în avangarda disciplinei științifice de care se ocupă, prin cercetare proprie, cât și prin informare la zi. În munca sa, pedagogul trebuie să pună accentul pe dezvoltarea imaginației, a spiritului creativ și inventiv la tineri și, mai ales, pe folosirea eficace a inteligenței lor.

Referindu-se la pregătirea de specialitate, Șt. Bârsănescu remarcă, pe bună dreptate, că un adevărat educator se caracterizează printr-un „dor de a ști”. Acest dor „se manifestă prin năzuința de a învăța

mereu, de a păstra contactul strâns cu știința, de a-și înviora lecțiile cu darurile proaspete ale științei, artei și filosofiei. Adevăratul *învățător* rămâne toată viața sa *student*, adevăratul *pedagog* – un om într-o veșnică formare” [1, p. 223].

Pe lângă pregătirea de specialitate, *cadru didactic* trebuie să posede un orizont cultural larg, întrucât el apare în fața *studentilor* ca o *personalitate* culturală. *Personalitatea* reprezintă sinteza particularităților psiho-individuale, în baza cărora ne manifestăm specific, deosebindu-ne unul de altul. Potrivit dicționarului de psihologie, „*personalitatea* este subiectul uman considerat ca unitate bio-psiho-socială, ca purtător al funcțiilor epistemice, pragmatice și axiologice” [2, p. 532-533].

Din orizontul cultural al *personalității educatorului*, nu trebuie să lipsească *cunoștințele* fundamentale ale specialității, ale unor discipline înrudite, precum și cele care țin de literatură, muzică și artă plastică. Posedând o bogată cultură generală, împrăștiată mereu, *cadru didactic* va ajunge „să vibreze pentru valorile culturii” [1, p. 224], să-și îmbogățească activitatea de predare prin *cunoștințe* luate din domenii foarte diferite ale *cunoașterii*, să provoace și să amplifice interesele culturale ale *studentilor*.

Calitățile profesionale implică aptitudini intelectuale. Este necesar ca *profesorul* să posede o gândire riguroasă, profundă, analitică și sintetică, ordonată, clară și sistematică. Pe lângă aceste atribute, gândirea *profesorului* mai trebuie să posede și calitatea de a fi plină de inventivitate și spontaneitate, să facă din fiecare curs o creație, o reîncepere a cunoașterii alături de *studenti*, căci „cu cât suntem mai uniți sufletește cu elevii noștri cu atât și nouă ni se prefac lucrurile vechi în lucruri noi” [3, p. 65].

Cadru didactic trebuie să constituie un model moral și intelectual pentru *student*. *Personalitatea studentului* în plin proces de structurare și cristalizare este în căutarea unui model la care să adere și cu care, în ultima instanță, să se confrunte și să se identifice. *Cadru didactic* este cel care oferă acest model. De aici – necesitatea autoexigenței *profesorului*, a realizării unui efort permanent de autocontrol și perfecționare morală și intelectuală.

Un rol important în *procesul instructiv-educativ* îl are și limbajul folosit: vorbirea *pedagogului* trebuie să fie încheată, curgătoare, plăcută. *Cadru didactic* trebuie să posede expresivitate în vorbire. Limbajul trebuie să fie completat cu umor și glume adecvate, care exercită o influență pozitivă asupra *studentilor*, înviorând orice formă de activitate didactică, creând o stare de voie bună, împrăștiând creierul și interesul pentru *cunoștințele* predate.

Nu mai puțin importantă pentru *cadru didactic* este și necesitatea vocației pedagogice. El este dator să respecte *personalitatea studentului*, să aibă încredere în posibilitățile bogate care sunt cuprinse virtual în ființa lui, să nutrească dragoste față de *educabil*. De asemenea, vocația pedagogică este strâns corelată cu respectarea valorilor sociale, culturale și etice ale umanității și comunității naționale.

Vocația pedagogică presupune și conștiința responsabilității față de calitatea instruirii. *Cadrele didactice* trebuie să posede arta de a preda, de a transmite *cunoștințele* sale de specialitate *educabililor*.

În momentul verificării *cunoștințelor studentilor*, *cadru didactic* este necesar să dea dovadă de obiectivitate, echilibru, de formație profesională de examinare, să înlăture elementele de subiectivism.

Este momentul să menționăm și faptul că în pedagogie se admite că „în general, tot ce ține de înfățișarea *cadru didactic*, ca vârstă, îmbrăcăminte, maniere, voce, timp de reacție etc. prezintă importanță pentru succesul muncii sale educative”. După cum mai subliniază C. Narly, *cadru didactic* trebuie să manifeste entuziasm pedagogic, ce se caracterizează „printr-un mare optimism față de posibilitățile de devenire ale naturii umane și, în același timp, cu toate îndoielile prin care *educatorul* poate trece – de o încredere puternică în capacitatea acțiunilor sale” [3, p. 72].

„Semnificațiile și eficiența actului educativ sunt date de disponibilitățile educației de adaptare și autoreglare față de sfidările tot mai numeroase ale spațiului social” [4, p. 30]. Constantin Cucoș, cercetător și pedagog român, realizează o analiză a fenomenului educativ și ne convoacă la schimbare și reconstrucție a practicilor curente în sistemul educațional.

„Este adevărat că marile schimbări existențiale se produc pe baza unor viziuni inovatoare. ... O posibilă evoluție a educației, în perspectivă, va avea loc prin centrarea ei și pe baza exploatării capacității de

cunoaștere holistică... Restructurarea este dificilă, problematică și presupune o regândire și o corelare mai adâncă a politicilor școlare, culturale, economice și sociale la nivelul ansamblului societal” [4, p. 31-33].

Unul dintre principalele repere care astăzi jalonează reforma *învățământului superior* european, cunoscută sub denumirea de Procesul Bologna, este *învățământul centrat pe student*. La realizarea *învățământului centrat pe student* își aduc aportul *studentii universității, cadrele didactice* din instituție și, nu în ultimul rând, *instituția de învățământ superior*. Fiecare din acești factori are un rol determinant în construirea unui învățământ axat pe nevoile *studentului*, fapt pentru care, absența sau neimplicarea unuia dintre factori, face imposibilă realizarea *învățământului centrat pe student*.

În condițiile *învățământului centrat pe student*, *studentul* – viitorul expert, nu mai este perceput ca un subiect pasiv în *procesul de educare și instruire*, ci este considerat partener al *cadrelor didactice* în construirea *cunoașterii* și este parte activă la realizarea activităților instructiv-educative, la evaluarea calitativă și conturarea propriului traseu academic.

Spre deosebire de practica de până acum din *învățământul universitar*, în care *profesorul* pune accent deosebit pe procesul de predare al *cunoștințelor*, urmat de cel de evaluare al acestora, acordând o însemnătate minoră procesului de învățare a *studentului*, din perspectiva *învățământului centrat pe student*, predarea și învățarea sunt două procese care se intercondiționează, se presupun reciproc. Predarea nu se limitează la simpla transmitere a *cunoștințelor*. Ea îmbină instruirea cu formarea și învățarea, cu evaluarea în concordanță cu finalitățile stabilite.

Pedagogul renunță la livrarea *cunoașterii* ca produs și se axează pe modelul *cunoașterea* ca proces, acordând atenție mai mare nevoilor de învățare, de motivare, de consiliere și de orientare a *studentului*. Dacă în *învățământul centrat pe profesor*, prin abordarea *cunoașterii* ca produs, *profesorii* ofereau *studentilor* produse cognitive finite, prefabricate, ca un bilanț de adevăruri exprimate prin *cunoștințe* oferite de-a gata *educabililor* și stimulau preponderent exercițiile și capacitățile memorative și reproductivă ale acestora, în *învățământul centrat pe student*, prin abordarea *cunoașterii* ca proces, *profesorii* urmăresc să pună accent pe gândirea *studentilor*, pe implicarea lor în realizarea de proiecte, pe rezolvarea de probleme care au tangență cu viața practică (prin găsirea unor soluții noi, originale ale acestora), pe investigația științifică și învățarea unor noi tehnici de cercetare, stimulând gândirea, imaginația, creativitatea și originalitatea *educabilului* și înlăturând astfel lipsa de motivare și formalismul ambilor agenți educativi.

Universitatea contribuie la realizarea *învățământului centrat pe student* atât prin asigurarea unor condiții instituționale absolut necesare pentru relaționarea optimă dintre *profesor* și *student* în cadrul *procesului de învățământ* în mediul universitar cât și prin asigurarea de dotări materiale, resurse, programe, servicii și reglementări, adecvate acestei noi abordări a *învățământului*.

În sistemul de *învățământ centrat pe student* „*cadrelor didactice* i se conferă tot mai mult rolul de îndrumător în dobândirea anumitor *competențe*. Din această perspectivă, *învățământul centrat pe student* urmărește trecerea de la tipul de *profesor* valorizat până acum – *profesorul* autor de tratat academic, producător de discurs magistral, direcționat către un *student* neutru, la *profesorul* care facilitează învățarea *studentilor* (care lasă din rutina exemplului standard, a comprimantului cultural și a imaginii dictatului după pagini îngălbenite de vreme și implică *studentul* într-o învățare activă, respectiv în construirea propriei *cunoașteri*), la *profesorul* consilier (care îndrumă *studentul* în procesul *cunoașterii* pe traiectul propriului traseu educativ) și la *profesorul* moderator al *cunoașterii* (care pune *studentii* să experimenteze cognitiv)” [5, p. 238].

Îndrumarea, ghidarea *studentului* se face în corelație cu relevarea importanței domeniului de *cunoaștere*, a înțelegerii și aplicării *cunoștințelor* în practică; se bazează pe o selecție critică a materialelor și resurselor și este în strânsă legătură cu profilul care trebuie atins, cu interesele și capacitățile personale. Între cei doi agenți educativi se formează un parteneriat în vederea orientării învățării spre formarea unui set de *competențe* necesare unei inserții socio-profesionale optime.

Ținta prioritară a *învățământului centrat pe student* „nu mai este, așadar, reiterarea discursului magistral, ci formarea *competențelor studentilor* pe un anumit segment al parcursului universitar, com-

petențe care să fie convergente cu setul de achiziții care sunt propuse pentru absolvirea unei anumite specializări” [5, p. 329]. În consecință, calitatea predării se apreciază în măsura în care posedă calități transformatoare, în măsura în care implică producerea unor rezultate în conduita *studentilor*, a unor schimbări în comportamentul celor care învață.

Potrivit standardului SR EN ISO 9001:2008 Sistemul de Management al Calității [6], tuturor proceselor li se poate aplica metodologia cunoscută sub numele *Ciclul PDCA*, prin urmare, și procesului de *învățământ centrat pe student*. Ea este sintetizată în **Figura 1**, iar termenii sunt explicați mai jos.

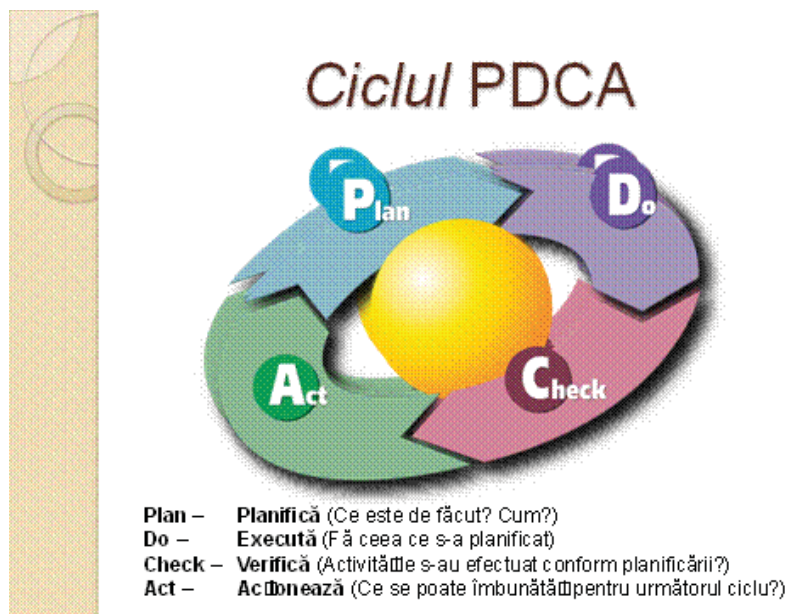

Fig. 1. *Ciclul PDCA*

Plan – Planifică: stabilirea obiectivelor și proceselor necesare pentru a obține rezultate în concordanță cu cerințele clienților și politicile organizației.

Do – Execută: implementarea (aplicarea) proceselor.

Check – Verifică: monitorizarea și măsurarea procesului și a produsului în raport cu politicile, obiectivele și cerințele pentru produs și raportarea rezultatelor.

Act – Acționează: întreprinderea de acțiuni pentru continua îmbunătățire a performanțelor procesului.

Centrarea învățământului pe student conduce la un nou tip de organizare a studiilor, de realizare a proiectării, desfășurării și evaluării activităților educaționale universitare în care, *universitățile și cadrele didactice* universitare trebuie să țină cont de momentele ciclului *PDCA*, și să le integreze autonom în politici corespunzătoare nivelului de dezvoltare și autonomie al *universităților*.

Prin urmare, dacă dorim un *învățământ centrat pe student* și o învățare de calitate a acestuia din urmă, centrată pe achiziția de *competențe* necesare pentru activitatea profesională, atunci este nevoie de inovație la nivelul întregului *proces de învățământ*, la nivelul activităților desfășurate de agenții educativi și a rolurilor îndeplinite de aceștia în mediul universitar.

Condiția fundamentală în *procesul instructiv-educativ* universitar este formarea *personalității cadrului didactic* care trebuie să fie preocupat de calitatea studiilor predate.

Calitatea predării presupune:

- asigurarea eficienței învățării;
- contactul strâns cu știința;
- obligativitatea *cunoștințelor* fundamentale ale specialității;
- posedarea unui orizont cultural larg;
- exigența continuă și grija permanentă pentru profilul său intelectual;

- abordarea *cunoașterii* ca „proces”;
- folosirea unui limbaj încheșat, expresiv și plăcut;
- îmbinarea instruirii cu formarea; învățarea cu evaluarea;
- crearea parteneriatului: *cadru didactic-student*;
- atribuirea *cadrelor didactice* a rolului de îndrumător în dobândirea *competențelor educabililor* și de moderator al *cunoașterii*;
- formarea *competențelor studenților* pentru creșterea profesională;
- dezvoltarea imaginației, a spiritului creativ și inventiv la tineri;
- responsabilitate față de calitatea instruirii;
- continua corectare și îmbunătățire a propriei activități.

Din cele expuse până acum, se degajă concluzia conform căreia calitatea *educatorului* este dată nu numai de ceea ce știe să facă, ci, mai cu seamă, de felul cum face ceea ce trebuie să facă, de orizontul său spiritual, de forța, adâncimea și cuprinderea înțelegerii, gândirii și intuiției sale, de spiritul în care-și realizează obiectivele, de vibrația și tensiunea intelectuală pe care o investește și cu care-și înzestrează munca.

Referințe bibliografice

1. BÂRSĂNESCU, Ș. *Curs de pedagogie generală*. București: ed. a II-a, Lit. C. Ionescu, 1935.
2. POPESCU-NEVEANU, P. *Dicționar de psihologie*. București: Albatros, 1978.
3. NARLY, C. *Istoria pedagogiei*. Vol. I, 1935.
4. CUCOȘ, C. *Pedagogie*. Iași: Polirom, 2002.
5. SINGER, M; SARIVAN, L. *Quo vadis, academia? Repere pentru o reformă de profunzime în învățământul superior*. SC CITI NETWORK CAPITAL SRL: Sigma, 2006. ISBN:978-973-649-266-2
6. *SR EN ISO 9001:2008 Sistemul de management al calității*. [cit 10 febr.2015] Disponibil pe Internet: www.companiadeconsultanta.ro/index.php?Itemid=11@id=71 @option=com_content@view=article.